

DOI: 10.33663/0869-2491-2025-36-319-331

УДК 327.5

В. П. ГОРБАТЕНКО

доктор політичних наук, професор*

ORCID: 0000-0002-2400-954X

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИБІР УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

У статті проаналізовано проблеми і перспективи реалізації європейського вибору України в умовах російсько-української війни. Зокрема, розглянуто три його важливі складові: активізацію процесу формування української національної ідентичності як чинника європейського світосприйняття; утвердження суб'єктності України в євроінтеграційному процесі як стимулу до внутрішнього реформування; налагодження практичного, стратегічно визначеного зворотного зв'язку з керівництвом та країнами Європейського Союзу. Зроблено висновки щодо набуття українським суспільством нової якості, що означає його єдність і безкомпромісну європейську орієнтацію; стимулювання внутрішніх реформ під впливом інтенсифікації процесу європейської інтеграції України; тіснішу взаємодію керівництва України та офіційних представників ЄС з метою подолання російської агресії, що загрожує не лише Україні, а й Європі загалом.

Ключові слова: європейський вибір України, європейська інтеграція України, російсько-українська війна, українська національна ідентичність, європейська ідентичність, двосторонні відносини України і Європейського Союзу, геополітична стратегія.

Horbatenko Volodymyr. Ukraine's European choice in the conditions of the Russian-Ukrainian war

The article analyzes the problems and prospects for the implementation of Ukraine's European choice in the conditions of the Russian-Ukrainian war. In particular, three of its important components are considered: 1) intensification of the process of forming Ukrainian national identity as a factor of European worldview; 2) affirmation of Ukraine's subjectivity in the European integration process as an incentive for internal reform; 3) establishment of practical, strategically defined feedback with the leadership and countries of the European Union. Conclusions are drawn regarding the acquisition of a new quality by Ukrainian society, which means its unity and uncompromising European orientation; stimulation of internal reforms under the influence of the intensification of the process of European integration of Ukraine; closer interaction of the leadership of Ukraine and official representatives of the EU in order to overcome Russian aggression, which threatens not only Ukraine, but also Europe as a whole.

Key words: European choice of Ukraine, European integration of Ukraine, Russian-Ukrainian war, Ukrainian national identity, European identity, bilateral relations between Ukraine and the European Union, geopolitical strategy.

* **Gorbatenko Volodymyr**, Doctor of Political Sciences, Full Professor

Вступ. Якщо критично поглянути з позицій сьогодення на проблему європейського вибору України, перше, що можна сказати, – цей процес невинувато затягся. Існують різні точки зору щодо причин такого стану. На думку А. Пятковської, ця проблема значною мірою пов’язана з особливостями розвитку українського суспільства, оскільки «просування євроінтеграційним шляхом потребувало змін в організації та практиках життя українців практично в усіх сферах, а це доволі болісно сприймалося населенням». Як наслідок, раціональний політичний діалог щодо євроінтеграції «часто підмінювався емоційною політичною риторикою»¹. Тільки з початком розв’язаної 24 лютого 2022 р. рф широкомасштабної війни проти України українські громадяни позбулися останніх ілюзій щодо: спільного розвитку трьох «братніх народів» – російського, українського і білоруського; росії як «старшого брата» і дружньої, миролюбної країни; перспективності двовекторних міжнародних відносин, орієнтованих одночасно на Схід і на Захід; нейтрального статусу України як чинника гарантій національної безпеки; можливості відтворення ідеалізованого радянського минулого; захисту з боку підписантів Будапештського меморандуму та дієздатності норм міжнародного права.

Звичайно, було б значним спрощенням покласти провину за затягування євроінтеграційного курсу України лише на українське суспільство. У свідомості європейців досі існує стереотип поділу країн і народів, що населяють європейський континент, на Європу «справжню» та Європу «іншу», до якої донедавна відносили або ще й тепер відносять східноєвропейські та пострадянські країни. І ні для кого не секрет, що, якби не війна, Україна ще довго б не отримала статусу кандидата у члени Європейського Союзу, якого вона набула 23 червня 2022 р.

Унаслідок внутрішніх проблем України та проблем, наявних усередині Європейського Союзу, постала політична ситуація, за якої усі попередні двосторонні домовленості, угоди, стратегії між Брюсселем і Києвом не визначали чітких перспектив європейської інтеграції України. Аналітично оцінюючи цю проблему, дослідники Українського центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова зазначають: «Така ситуація пояснювалася рядом причин. З одного боку, це внутрішні проблеми України, слабкість, непослідовність і декларативність європейської політики української влади, дії якої не збігалися з визначеними орієнтирами суспільних трансформацій. Водночас здійснювалися непоодинокі спроби загальмувати процес європейської інтеграції України, інспіровані як зсередини, так і ззовні. З іншого боку, спостерігалась обтяженість ЄС внутрішніми проблемами (у тому числі після чергових хвиль розширення) і неготовність країн – лідерів Євросоюзу до повномасштабної євроінтеграції України. Також ключовим фактором є російський вплив, намагання Москви встановити контроль над Україною, заблокувати європейський курс Києва і втягти країну до євразійської реінтеграції»². Після 2022 р. ситуація кардинально змінилася, що й

дає нам підстави простежити важливі сегменти цих змін у євроінтеграційному процесі України.

Огляд літератури. Окремі аспекти досліджуваної нами проблеми певною мірою відображені у зарубіжних і вітчизняних наукових дослідженнях. Таких праць доволі багато й вони зазвичай по-різному інтерпретують як процес європейської інтеграції України загалом, так і окремі його характеристики зокрема. У пропонованому дослідженні, що являє собою спробу ще однієї, відмінної від попередніх, інтерпретації достатньо популярного процесу, використані праці й окремі думки та ідеї таких вчених, як М. Гібернау, Є. Головаха, С. Дембіцький, О. Злобіна, Ю. Кобзар, І. Кресіна, М. Пашков, М. Степико, А. Цятковська. Поряд із цим автор залучив необхідні для доказового осмислення проблеми інтернет-джерела.

Постановка проблеми. Європейський вибір України є багатоскладовим явищем. І охопити його практичне забезпечення всеосяжно доволі складно. Відповідно варто окреслити лише деякі сутнісні складові процесу європейської інтеграції України з урахуванням реалій російсько-української війни. У цьому випадку йдеться про культурно-духовну, інституціональну та стратегічну складові.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є обґрунтування характерних особливостей процесу європейської інтеграції України, зумовлених реаліями широкомасштабної російсько-української війни. До завдань цього дослідження належать: осмислення внутрішніх і зовнішніх причин затягування процесу європейської інтеграції України; розгляд змін, що вплинули на європейський вибір України в умовах російсько-української війни; характеристика трьох сучасних складових євроінтеграційного процесу: 1) активізації процесу формування української національної ідентичності як чинника європейського світосприйняття; 2) утвердження суб'єктності України в євроінтеграційному процесі як стимулу до внутрішнього реформування; 3) налагодження практичного, стратегічно визначеного зворотного зв'язку з керівництвом та країнами Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу. Перша, пропонована нами для розгляду складова стосується активізації процесу формування української національної ідентичності як чинника європейського світосприйняття. Щодо цього одразу слід зазначити, що несформована національна ідентичність – одна з головних причин розтягування на десятиліття процесу європейської інтеграції України. Причини кризи української ідентичності, що значною мірою розтяглася в часі, криються в існуванні України, залежному від російської та радянської імперій з їх чужими мовною і культурною складовими. Основний економічний потенціал країни після руйнації Радянського Союзу, зосереджений у Східному і Південному регіонах і традиційно орієнтований на співробітництво з Росією, продовжував чинити значний вплив на політику. Особливо це виявлялося під час виборів, оскільки в цих регіонах значно більшою є густина населення. А отже, прояви кризи національної іден-

тичності далися взнаки й за спроб переорієнтації з російського вектора міжнародних відносин на європейський. На це, зокрема, звертає увагу науковий співробітник Національного інституту стратегічних досліджень М. Степико: «Не останнім чинником кризи національної ідентичності, що породжувала амбівалентність свідомості громадян, стала й багатовекторність політики за часів президентства Л. Кучми. Законодавчо закріплене прагнення до членства в НАТО, а потім його скасування; політичні заяви на вищому рівні про шлях до Європи, що постійно лунали попередніми роками без будь-яких практичних кроків у цьому напрямі; визначення стратегічним партнером кожної країни, лідери якої більш-менш прихильно ставилися до вищого керівництва держави – далеко не повний перелік такої політики»³. Натомість загроза існування української нації внаслідок масштабної агресії північного сусіда зумовила те, що переважна більшість українців уже критично не диференціюються за регіональними та мовними ознаками. Після бомбардувань Харкова, Маріуполя, Одеси, Миколаєва та інших лояльних до росії міст набув радикальних ознак процес декомунізації та дерусифікації. Відповідно засвідчила успішність україноцентрична модель історичної пам'яті з категоричною відмовою від усіх російсько-радянських наративів.

Характерною ознакою цього процесу є зміна топонімів у колосальних масштабах. Спостерігається відмова від ідеологічно зумовлених назв вулиць, майданів, установ. За час війни перейменовано тисячі російсько-радянських назв вулиць, демонтовано сотні об'єктів, пов'язаних з імперією. Цей процес невід'ємний від поетапної відмови східноєвропейських країн від російських та радянських назв, на що звертає увагу Transparency International Ukraine: «Європейські країни, які постраждали від комуністичного режиму, перейменовували топоніми за подібним до України сценарієм. Перша хвиля відбулася наприкінці 80 – на початку 90-х років минулого століття, а до другої призвела російська агресія проти України. Країни зрозуміли, що потрібно актуалізувати цей процес та позбуватися назв, що досі символізували комуністичну владу, росію та її імперські прагнення»⁴.

Поряд з іншим війна стала чинником конструювання політичної ідентичності в Україні, що виявляється у довірі до влади, до армії, у беззастережній вірі в перемогу та прагненні долучитися до її забезпечення. Зменшилася частка політично байдужих і схильних до авторитаризму громадян. До національної версії мовної політики все більше схиляються етнічні росіяни та російськомовне населення. З початком війни, за спостереженнями соціологів, в Україні простежуються: «Соціальна консолідація та подолання суперечливих геополітичних орієнтацій, мобілізація ресурсів виживання, піднесення патріотичної свідомості та формування чітко визначеної національно-громадянської ідентичності в усіх регіонах України»⁵. Війна остаточно утвердила політично зумовлений європейський курс України. Вимушена міграція (причому до країн Євросоюзу – найбільш масштабна) зумовила поєднання національної ідентичності з європейським світосприйняттям, оскільки внас-

лідок цього процесу замість абстрактного сприйняття європейського вибору з'явилася реальна взаємодія українців з європейцями. Тим більше, що європейці виявили небувалу мобілізацію і солідарність у прийнятті вимушених переселенців з України.

Характеризуючи зазначений процес, слід насамперед з'ясувати, що саме об'єднує та відрізняє європейців від інших народів. Іспанська дослідниця Монтсеррат Гібернау виділяє п'ять головних рис: «Спогади про дві спустошливі світові війни і досвід «холодної війни», яка понад сорок років фіксувала кордони Європи; крах колоніальних імперій після Другої світової війни; формування окремої європейської культури; виникнення нових соціальних рухів, які віддзеркалюють нові проблеми; дедалі більша культурна гомогенізація Європи під впливом США»⁶. Чи є близькими українцям зазначені риси? Безумовно, що так. Українці разом з іншими європейцями постраждали і від світових воєн, і від тоталітарних режимів ХХ ст. з тією лиш відмінністю, що її колоніальна залежність затяглася ще на кілька десятиліть. Тим не менше, започаткований разом зі здобуттям національної незалежності процес європейської інтеграції України не припинявся, хоча й розвивався непослідовно та почасти трагічно, зважаючи на Помаранчеву революцію 2004 р. та Революцію Гідності 2013–2014 рр. Слід також зважати на те, що європейська ідентичність не є застиглою. Вона перебуває на стадії свого формування, утверджуючи нормативну та процедурну демократію і враховуючи прагнення нових членів, що поступово прибувають внаслідок розширення Європейського Союзу.

Простежується чіткий зв'язок між європейськими прагненнями українців і демократичними цінностями, що, до речі, характерно не для всіх європейців (особливо, коли йдеться про такі країни, як Угорщина, Словаччина та навіть певною мірою Німеччина і Франція). В українському суспільстві спостерігається практично підкріплена реальними справами прихильність до таких цінностей, як незалежність, демократичний розвиток, раціональна діяльність в ім'я спільного блага, громадянськість, прагнення жити на своїй землі, під своїм прапором. Це якраз і є свідченням щирості та безальтернативності європейського вибору на рівні масової свідомості.

На тлі варварської поведінки неототалітарної держави в українському суспільстві значно зросла прихильність до характерних для основної маси європейців класичних ліберальних цінностей: індивідуалізму, свободи, децентралізації, самоцінності людського життя. Підтвердженням цього є, з одного боку, беззастережна, гуманістична підтримка волонтерами і населенням загалом тих, хто воює на фронті, та, з іншого – допомога воїнів мирним жителям у прифронтових регіонах. Водночас відбулося зниження прагнення до матеріального добробуту. Тобто українці на запитання «Мати чи бути?», поставлене Еріхом Фроммом у минулому столітті, відповіли однозначно – «Бути!». Оскільки виявилось, що все матеріальне може зникнути в одну мить або поміститися в одну валізу. Натомість духовне завжди залишається з

людиною і означає поступ у майбутнє. Важливо зробити правильний вибір. Така позиція співвідноситься з орієнтацією значної частини європейців на постматеріальні цінності. Загальнонаціональне опитування «Україна в умовах війни», здійснене Соціологічною групою «Рейтинг», вказує на зростання прибічників євроінтеграційного вибору, порівняно з довоєнним періодом, на 20 %. Відповідно ця частка вже становить 86 %⁷. Така проєвропейська орієнтація на рівні масової свідомості є запорукою стійкості та здатності до боротьби з російськими окупантами й захисту свого цивілізаційного вибору.

Друга складова європейського вибору України пов'язана з утвердженням суб'єктності України у євроінтеграційному процесі як стимулу до внутрішнього реформування. Суттєве зрушення часів війни у процесі європейської інтеграції України матеріалізувало перспективи її приєднання до євроспільноти, оскільки стимулювало наступні реформи. Це означає, що українське суспільство вже не зійде з європейського шляху, навіть за кардинальної зміни представників влади. Тобто статус кандидата у члени ЄС послугував морально-психологічним стимулом для громадян України у процесі набуття європейської ідентичності на довготривалу перспективу. А це вже сьогодні рухає внутрішні реформи, такі як: боротьба з корупцією; реформування судової системи; удосконалення діяльності парламенту, уряду, Конституційного Суду України; перегляду законодавства про медіа, освіту, науку, соціальний захист громадян та ін.

Попри постійні потрясіння, пов'язані з утвердженням незалежності, Україна демонструє прихильність до європейської системи цінностей, що сприяє формуванню в Україні стабільності, надійності, прозорості, прогнозованості, відкритості, доступності суспільно-політичних відносин і системи державного управління. Зважаючи на це, вчені Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України зазначають: «Прискорення процесу європейської інтеграції України має для неї життєво важливе значення з огляду на нагальні потреби запровадження європейських політико-правових стандартів. Їх залучення до процесу вдосконалення моделі модернізації суспільства означає: формування відкритої політико-правової системи з реформованим апаратом державного управління, дотриманням прав людини; активний вплив громадянського суспільства на характер цілеспрямованих змін; гуманізацію держави, політики і права; вдосконалення законодавчого процесу, підвищення ефективності правового регулювання; формування високої суспільної та індивідуальної правосвідомості»⁸.

Українська управлінська еліта останнім часом демонструє наявність стратегічного мислення, що, зокрема, засвідчують стратегічні програми, орієнтовані на поточне десятиліття розвитку України, такі як: «Україна 2030. Доктрина збалансованого розвитку»; «Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки»; «Стратегія сталого розвитку України до 2030 року»; «Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки»; «Національна економічна стратегія на період до 2030 року». При цьому

зазначені програми враховують формат майбутніх держави і громадянського суспільства, визначений процесом європейської інтеграції України. У зв'язку з цим передбачено: надійний суспільний контроль над процесом прийняття та реалізації політичних рішень; подолання споживацьких настроїв щодо власної держави і Європейського Союзу, формування у населення впевненості у власних силах; виховання у процесі політичної соціалізації європейської свідомості як чинника подолання рецидивів деспотичного минулого; налагодження системи протистояння як зовнішнім, так і внутрішнім проявам політичного маніпулювання свідомістю громадян.

І третьою складовою забезпечення європейського вибору України є налагодження практичного, стратегічно визначеного зворотного зв'язку з керівництвом та країнами Європейського Союзу. Війна змінила взаємовідносини України та Європейського Союзу. Для європейців постало вочевидь, що протистояння на рівні «демократія – авторитаризм» набуло світового масштабу. За цих умов Україна своїм самовідданим прикладом спонукала Європейський Союз до вибору: економічна залежність від росії чи посилення економічної стійкості та прискорення інтеграції України до ЄС. Реальна загроза безпеці Європи спонукала політиків зробити свій вибір на користь останнього. І це можна вважати відповіддю об'єднаної спільноти на неоімперську, агресивну політику росії. У цьому контексті співдиректор програм зовнішньої політики та міжнародної безпеки Українського центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова М. Пашков робить висновок: «Важливою особливістю нинішнього етапу євроінтеграції є нова якість відносини Україна – ЄС, що обумовлено набуттям Україною кандидатського статусу, безпрецедентною інтенсивністю контактів на високому та вищому рівнях, високим рівнем довіри, лібералізацією торгово-економічних відносин, спільним протистоянням російській експансії. Саме політико-дипломатична підтримка, військово-технічна, фінансово-економічна, гуманітарна допомога країн ЄС є критично важливими для України в умовах війни»⁹. Отже, європейські політики чітко усвідомили, що серйозне зміцнення європейської могутності неможливе без України. Відповідно це потребує надання безперебійної допомоги Україні та збільшення витрат на власну оборону, тобто посилення всіма членами спільноти відповідальності за європейську безпеку. І Євросоюз у протистоянні російській агресії зможе стати повноцінним гравцем лише з Україною, яка вже сьогодні перебуває на передньому краї цієї боротьби.

З перших днів війни, й особливо після блискучих перемог України на Київському, Харківському, Херсонському напрямках, сформувалась політико-дипломатична солідарність об'єднаної Європи з Україною. У цій підтримці, зокрема, кардинально змінилося ставлення до проблем анексії та перспектив повернення Криму, переговорів з агресором, практичних рішень щодо засудження агресії, надання Україні новітніх зразків зброї, санкційної політики щодо російської федерації. Поворотним пунктом у підтримці позиції і

звитяги України в боротьбі з російською агресією стала ухвалена Генеральною Асамблеєю ООН за сприяння країн ЄС історична резолюція «Територіальна цілісність України: захист принципів Статуту ООН». Цією резолюцією ГА ООН «засудила псевдореферендуми на окупованих територіях України, спроби РФ анексувати чотири області України, закликала держави, міжнародні організації та спеціалісти ООН не визнавати будь-які зміни статусу областей України та вимагати від РФ негайного та безумовного скасування своїх рішень щодо статусу областей України і виведення всіх своїх військ з території України в межах її міжнародно визнаних кордонів»¹⁰. Означена Резолюція отримала всезагальну підтримку серед країн – членів ООН, оскільки вона була прийнята 143-ма голосами «за»; 5 представників країн проголосували «проти» і 35 «утрималися».

Тож можна вважати, що в умовах війни завершилась тривала невизначеність у відносинах Києва та Брюсселю. Україна фактично стала частиною європейської родини. Разом із тим інтеграція України в Європу слугує засобом подолання кризи проєкту Європейського Союзу, наповнення його новими життєтворчими смислами, оскільки українці, на відміну від багатьох європейців, щиро вірять у його можливість й перспективи. У цьому сенсі Україна, можливо, є найбільш єврооптимістичною країною в Європі. На цьому постійно акцентують увагу офіційні особи та постійно наголошує у своїх зверненнях Президент України Володимир Зеленський. У цьому сенсі варто навести слова з його звернення 1 листопада 2023 року: «Ми цінуємо нашу Європу, Європу взаємодії, а не суперечок, Європу людей, а не ідеологій, бо тільки таким наш континент здатен захищати і захистити людський життя і в країнах Європи, й у світі. Я впевнений, що Україна зробить нашу Європу сильніше, ніж будь-коли, і ми працюємо максимально активно, щоб не залишилося жодної перешкоди для нашого вступу в Європейський Союз. А також я впевнений, що, хоча б як розвивалися події у світі, в інших наших партнерів і в Америці, і будь-де іще, все одно єдність перемагатиме. Єдність, а не розділення. Єдність, а не заклики до самоізоляції»¹¹. Загалом поділяючи оптимізм Президента України, керівництво ЄС чітко усвідомлює проблеми з позиціями Угорщини, Сербії, Словаччини, де стійкими залишаються проросійський вплив, неоднозначне ставлення до санкційної політики Євросоюзу, спрямованої проти росії; зростання недовіри до традиційних демократичних інститутів, національний егоїзм. До того ж наявною є суттєва відмінність між беззастережною підтримкою з боку Польщі, Литви, інших східноєвропейських країн та коливаннями представників окремих країн, зокрема й таких впливових, як Німеччина та Франція.

До цієї війни Європа слугувала для України зразком майже в усьому. Натомість сьогодні вже Україна формує новітній образ дискурсу без кордонів, для якого властиве сміливе висловлення критики на адресу авторитетів світового рівня (Римського Папи, Генерального секретаря ООН, керівників окремих держав), а також прихильність до радикального реформування

діяльності ООН, ОБСЄ, Червоного хреста та інших міжнародних організацій. Так, під час свого виступу на засіданні Ради Безпеки ООН 20 вересня 2023 р. Президент України Володимир Зеленський запропонував світовим лідерам своє покрокове бачення реформування цієї організації та посилення її реального впливу. *Крок перший. Реформа права вето в Радбезі ООН.* Відповідно до цього Президент зазначив: «За умови набрання двох третин голосів, які відображатимуть волю націй і з Азії, і з Африки, і з Європи, і з обох Америк, і з регіону Тихого океану, – глобальної кваліфікованої більшості – вето має реально долатися, і така резолюція Генеральної Асамблеї повинна бути обов’язковою для виконання всіма державами-членами». *Крок другий. Розширення складу учасників Радбезу ООН.* Ця ідея ґрунтується на необхідності повної підзвітності Ради Безпеки ООН «націям світу» шляхом розширення кількості учасників Радбезу: «Африканський Союз має бути тут постійно. Азія заслуговує на ширше постійне представництво. Німеччина заслуговує на місце серед постійних членів Радбезу. Латинська Америка має бути тут представлена постійно. І держави Тихого океану». Крім того, В. Зеленський, зважаючи на відкрити, нахабну агресію росії, пропонує так: «Будь-яка участь будь-якої держави – члена Ради Безпеки має призупинитися на час, коли така держава в порушення Статуту ООН іде агресією проти іншої нації». *Крок третій. Запобігання новим агресіям.* Згідно з цим президент пропонує створення дієвої системи запобігання агресії шляхом раннього реагування на такі дії та запровадження «потужних санкцій» проти агресора: «Кожен, хто хоче почати війну, має бачити ще до своєї фатальної помилки, що саме втратить, коли почне війну. Питання про застосування превентивних санкцій має вноситися на розгляд Ради Безпеки ООН автоматично, коли будь-який член Генеральної Асамблеї заявляє про загрозу агресії»¹². Наведені пропозиції реформування ООН, висловлені В. Зеленським, є не лише свідченням прагнення України до вирішення власних проблем. Вони засвідчують також назрілу потребу в перегляді характеру діяльності ключових суб’єктів політики й міжнародного права в системі міжнародних відносин.

Якщо зазначені пропозиції та деякі напрями співпраці ЄС з Україною ще донедавна сприймалися неоднозначно, то після суперечливих заяв Президента США Дональда Трампа та представників його команди про самостійну відповідальність Європи за війну та її наслідки європейські політики постійно висловлюють і практично втілюють консолідовану позицію щодо необхідності всебічної підтримки України. Зокрема, у спільній заяві представників чільних європейських країн зазначається: «Ми готові посилити підтримку України. Ми зобов’язуємося дотримуватись її незалежності, суверенітету і територіальної цілісності перед лицем агресивної війни Росії. Ми поділяємо мету продовжувати підтримувати Україну до досягнення справедливого, всеосяжного і міцного миру. Миру, який гарантує інтереси України і наш власні»¹³. Така позиція є свідченням значно тіснішої співпраці України і об’єдна-

ної Європи з метою поставити країну, що зазнає агресії і колосальних втрат, в позицію сили й запобігти подальшій ескалації війни. Саме на це спрямовує свою діяльність і «коаліція охочих», яка планує надіслати військовій контингенти до України, щоб гарантувати безпеку в небі та на морі, сприяти миру на землі та підтримувати ЗСУ.

Висновки. Отже, випадок України показує, що успішний транзит демократичних країн Європи потребує захисту геополітичного вибору, демократичних цінностей і національної своєрідності. Реагуючи на цей виклик, варто згадати висловлену в середині минулого століття думку великого польського поета і мислителя Чеслава Мілоша, який передбачав можливість і необхідність утворення на теренах об'єднаної Європи сукупності рівноправних країн, здатних не лише утворити певну цілісність, а й дбайливо оберігати свою ідентичність. Боротьба України проти абсолютного зла на теренах Європи засвідчує, що світ уже ніколи не буде таким, яким він був раніше. Правляча верства вже не зможе приймати рішення самочинно, оскільки на всіх рівнях відбувається перехід влади від традиційних політичних еліт до більш широких офіційних кіл. Ще недавно європейців було неможливо змусити затягти паски, обмежити себе в чомусь в ім'я якоїсь мети. Сьогодні знизу, на рівні суспільної свідомості формується думка, що ціна, яку потрібно сплатити, є ціною свободи і збереження демократичних цінностей. І можна припустити, що й після закінчення російсько-української війни євроінтеграційні прагнення українців надійно блокуватимуть будь-які спокуси сповзання до авторитаризму. Відповідно протистояти злу, яке множитьсся й видозмінюється в сучасному світі, неможливо без поглиблення, розширення та консолідованих зусиль цілісного геополітичного утворення, яким у доступному для огляду майбутньому має постати Європейський Союз з Україною у своєму складі. Окремі аспекти й характер розвитку євроінтеграційного процесу України потребують постійного вдосконалення й корегування, оскільки цей процес ще триватиме й на шляху європейського вибору України час від часу виникатимуть непередбачувані перепони або, навпаки, – чинники прискорення, про що, зокрема, свідчить характер взаємовідносин усього світового співтовариства з новим керівництвом США.

1. Цятковська А. М. Євроінтеграційна стратегія України: генеза та особливості реалізації. *Теорія і практика правознавства*. 2019. Вип. 2 (16). С. 1–14. С. 9.
2. Україна на шляху до ЄС: реалії і перспективи. Аналітична доповідь Українського центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова. *Національна безпека і оборона*. 2022. № 1–2 (187–188). С. 2–131. С. 43.
3. Степико М. Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування: монографія. Київ: НІСД, 2011. 336 с. С. 312.
4. Дерусифікація та декомунізація назв: як змінюються українські міста. *Transparency International Ukraine*. URL: <https://ti-ukraine.org/research/derusyfikatsiya-ta-dekomunizatsiya-nazv-yak-zminuyutsya-ukrayinski-mista/> (дата звернення: 12.01.2025).
5. Українське суспільство в умовах війни. 2022: колективна монографія / С. Дембійський,

О. Злобіна, Н. Костенко та ін.; за ред. член-кор. НАН України, д. філос. н. Є. Головахи, д. соц. н. С. Макеєва. Київ: Інститут соціології НАН України, 2022. 410 с. С. 17.

6. Гібернау М. Ідентичність націй. Київ: Темпора. 2012. 304 с. С. 139.

7. Загальнонаціональне опитування України в умовах війни. 1 березня 2022. *Соціологічна група «Рейтинг»*. URL: http://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rg_ua_1200_032022_war_press.pdf (дата звернення: 18.02.2025).

8. Стратегія політико-правового розвитку України до 2030 року: науково-аналітична записка / кол. авт.; за ред. І. О. Кресіної. Київ: Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2022. 176 с. С. 15.

9. Пашков М. Євроінтеграція в умовах війни: виклики і перспективи. Аналітична доповідь. Грудень 2022. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2022/12/28/2022-MATRA-IV-KVARTAL-7.pdf> (дата звернення: 20.03.2025).

10. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН ES-11/4. *Вікіпедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Резолюція_Генеральної_Асамблеї_ООН_ES-11/4 (дата звернення: 20.03.2025).

11. Впевнений, що Україна зробить нашу Європу сильнішою, ніж будь-коли – звернення Президента Володимира Зеленського. Президент України Володимир Зеленський: Офіційне інтернет-представництво. 1 листопада 2023. URL: <https://www.president.gov.ua/news/vpovernenij-sho-ukrayina-zrobit-nashu-yevropu-silnishouy-nizh-86745> (дата звернення: 18.03.2025).

12. Кобзар Ю. Реформа ООН та рецепт миру в Україні: основні тези з виступу Зеленського у Радбезі. 20 вересня 2023. URL: <https://www.unian.ua/politics/zelenskiy-vistupaє-u-radbezi-oon-pryama-translyaciya-12399615.html> (дата звернення: 20.03.2025).

13. Україна і Європа мають бути частиною будь-яких переговорів – заява «Веймар +». *Радіо Свобода*. 13 лютого 2025. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ukraine-es-perehovory/33312717.html> (дата звернення: 02.04.2025).

References

1. Tsiatkovska A. M. Yevrointehratsiina stratehiia Ukrainy: heneza ta osoblyvosti realizatsii. *Teoriia i praktyka pravoznavstva*. 2019. Vyp. 2 (16). S. 1–14. S. 9. 2. Ukraina na shliakhu do YeS: realii i perspektyvy. Analitychna dopovid Ukrainskoho tsentru ekonomichnykh i politychnykh doslidzhen imeni Oleksandra Razumkova. *Natsionalna bezpeka i oborona*. 2022. № 1–2 (187–188). S. 2–131. S. 43. 3. Stepyko M. T. Ukrainska identychnist: fenomen i zasady formuvannia: monohrafiia. Kyiv: NISD, 2011. 336 s. S. 312.

4. Derusyfikatsiia ta dekomunizatsiia nazv: yak zminiuiutsia ukrainski mista. *Transparency International Ukraine*. URL: <https://ti-ukraine.org/research/derusyfikatsiya-tadekomunizatsiya-nazv-yak-zminyuyutsya-ukrayinski-mista/> (data zvernennia: 12.01.2025).

5. Ukrainske suspilstvo v umovakh viiny. 2022: Kolektyvna monohrafiia / S. Dembitskiy, O. Zlobina, N. Kostenko ta in.; za red. chlen-kor. NAN Ukrainy, d. fil. n. Ye. Holovakhy, d. sots. n. S. Makeieva. Kyiv: Instytut sotsiologii NAN Ukrainy, 2022. 410 s. S. 17.

6. Gibernau M. Identychnist natsii. Kyiv: Tempora. 2012. 304 s. S. 139. 7. Zahalnosatsionalne opytuvannia Ukrainy v umovakh viiny. 1 bereznia 2022. *Sotsiologichna hrupa «Reitynh»*. URL: http://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rg_ua_1200_032022_war_press.pdf (data zvernennia: 18.02.2025).

8. Stratehiia polityko-pravovoho rozvytku Ukrainy do 2030 roku: naukovo-analitchna zapyska / Kol. avt.; za red. I. O. Kresinói. Kyiv: Instytut derzhavy i prava imeni V. M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2022. 176 s. S. 15. 9. Pashkov M. Yevrointehratsiia v umovakh viiny: vyklyky i perspektyvy. Analitychna dopovid. Hruden 2022. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2022/12/28/2022-MATRA-IV-KVARTAL-7>.

pdf (data zvernennia: 20.03.2025). **10.** Rezoliutsiia Heneralnoi Asamblei OON ES-11/4. *Vikipediia*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Резолюція_Генеральної_Асамблеї_ООН_ES-11/4 (data zvernennia: 20.03.2025). **11.** Vpevneniy, shcho Ukraina zrobyt nashu Yevropu synnishoiu, nizh bud-koly – zvernennia Prezydenta Volodymyra Zelenskoho. Prezident Ukrainy Volodymyr Zelenskyi: Ofitsiine internet-predstavnytstvo. 1 lystopada 2023. URL: <https://www.president.gov.ua/news/vpevnenij-sho-ukrayina-zrobit-nashu-yevropu-silnishoyu-nizh-86745> (data zvernennia: 18.03.2025). **12.** Kobzar Yu. Reforma OON ta retsept myru v Ukraini: osnovni tezy z vystupu Zelenskoho u Radbezi. 20 veresnia 2023. URL: <https://www.unian.ua/politics/zelenskiy-vistupaye-u-radbezi-oon-pryamatsnyacyia-12399615.html> (data zvernennia: 20.03.2025). **13.** Ukraina i Yevropa maiut buty chastynoiu bud-yakyykh perehovoriv – zaiava «Veimar +». *Radio Svoboda*. 13 liutoho 2025. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ukraina-es-perehovory/33312717.html> (data zvernennia: 02.04.2025).

***Horbatenko Volodymyr.* Ukraine's European choice in the conditions of the Russian-Ukrainian war**

Abstract. *The article analyzes the problems and prospects for the implementation of Ukraine's European choice in the conditions of the Russian-Ukrainian war. In particular, three of its important components are considered: intensification of the process of forming Ukrainian national identity as a factor of European worldview; affirmation of Ukraine's subjectivity in the European integration process as an incentive for internal reform; establishment of practical, strategically defined feedback with the leadership and countries of the European Union. Conclusions are drawn regarding the acquisition of a new quality by Ukrainian society, which means its unity and uncompromising European orientation; stimulation of internal reforms under the influence of the intensification of the process of European integration of Ukraine; closer interaction of the leadership of Ukraine and official representatives of the EU in order to overcome Russian aggression, which threatens not only Ukraine, but also Europe as a whole.*

The case of Ukraine shows that the successful transition of democratic countries in Europe requires the protection of geopolitical choice, democratic values, and national identity. Responding to this challenge, it is worth recalling the opinion expressed in the middle of the last century by the great Polish poet and thinker Czeslaw Milosz, who foresaw the possibility and necessity of forming a set of equal countries on the territory of a united Europe, capable not only of creating a certain integrity, but also of carefully preserving their identity. Ukraine's struggle against absolute evil on the territory of Europe testifies that the world will never be the same again. The ruling class will no longer be able to make decisions arbitrarily, since at all levels there is a transition of power from traditional political elites to wider official circles. Not so long ago, it was impossible to force Europeans to tighten their belts, to limit themselves in something in the name of some goal. Today, from below, at the level of public consciousness, the idea is being formed that the price that must be paid together is the price of freedom and the preservation of democratic values. And it can be assumed that even after the end of the Russian-Ukrainian war, the European integration aspirations of Ukrainians will reliably block any temptations to slide towards authoritarianism. Accordingly, it is impossible to resist the evil that is multiplying and changing in the modern world

without deepening, expanding and consolidating the efforts of a holistic geopolitical formation, which in the foreseeable future should include the European Union with Ukraine as its member. Certain aspects and the nature of the development of Ukraine's European integration process require constant monitoring and adjustment, since this process will continue and unpredictable obstacles or, conversely, acceleration factors will arise from time to time on the path of Ukraine's European choice, as evidenced, in particular, by the nature of the relations of the entire world community with the new US leadership.

Key words: *European choice of Ukraine, European integration of Ukraine, Russian-Ukrainian war, Ukrainian national identity, European identity, bilateral relations between Ukraine and the European Union, geopolitical strategy.*